

Tiesībsarga 2014. gada konference

2014.gada 11.decembris: Bērnu tiesības

3. tēma: Bērnu tiesību uz pilnvērtīgu attīstību nodrošināšana pašvaldību institucionālajā aprūpē: regulējums un realitāte

Diskusijas mērķis bija aktualizēt tiesībsarga konstatētās problēmas pašvaldību bērnu institucionālās aprūpes iestādēs jeb bērnu namos. Bērnu, kas dzīvo bērnu namā, dzīve ir pilnībā atkarīga no pašvaldības institūcijām un šo institūciju darbinieku attieksmes pret darbu, ko viņi dara. **Virsmērķis** - iedarbināt valstī izveidoto bez vecāku gādības palikušo bērnu tiesību aizsardzības mehānismu.

Diskusijas sākumā iepazīstinājām ar tiesībsarga veiktā monitoringa Latvijas pašvaldību bērnu aprūpes iestādēs rezultātiem. Galvenās problēmas: pirms bērna ievietošanas bērnu namā netiek noskaidrots bērna viedoklis par bērnam vēlamāko ārpusģimenes aprūpes veidu (ievietošana audžuģimenē, pie aizbildņa vai bērnu aprūpes iestādē); bērni tiek ievietoti bērnu namos tālu no vecāku dzīvesvietas - tas apgrūtina saskarsmi ar vecākiem, pārtrauc bērna sociālos kontaktus (viens no iemesliem – pakalpojuma iepirkuma procedūra); bērna atrašanās bērnu namā netiek pārskatīta; izglītības ieguve netiek nodrošināta bērnu namam tuvākajā izglītības iestādē - bērni tiek ievietoti internātskolās; bērni uzvedības traucējumu dēļ tiek ievietoti psihoneiroloģiskajās slimnīcās.

VBTI regulāri veic pārbaudes bērnu namos, taču tiesībsarga konstatētās problēmas netika minētas.

Bērnu nama pārstāvis iepazīstināja ar ikdienas grūtībām bērnu aprūpē un sistēmiskām problēmām: bērnu aprūpe valsts mērogā ir padarīta par precī un tirgu, kurā galveno lomu spēlē cena, nevis kvalitāte un bērnam atbilstoša rehabilitācijas programma. Lielās pašvaldības atbilstoši likumam par iepirkumu procedūrām arī uz bērnu aprūpi ir spiestas rīkot iepirkumus, kuru rezultātā cieš bērni, kuru aprūpes iestādes nepiedalās šajos iepirkumos. Ir nepieciešams stingrāk izvērtēt audžuģimeņu spējas aprūpēt bērnus, gadījumos, kad tās atgriež bērnus aprūpes iestādēs.

Sabiedrības dzīve ir regulēta ar dažādu zinātņu atziņām. Medicīnas doktore viesā skaidrību jautājumā, kādi ir būtiskākie priekšnoteikumi, strādājot ar bērniem, kuri zaudējuši vecākus, kā efektīvāk mainīt bērna uzvedību, vai uzvedības traucējumu gadījumā ir nepieciešami medikamenti un stacionēšana u.c. Cilvēka fiziskā un garīgā

veselība ir cieši saistīta ar emocionālo labsajūtu. Ja bērns uzvedas slikti, viņš sauc pēc palīdzības.

4. tēma: Atbalsts aizbildņiem un audžuģimenēm: prakse un plānotās ieceres

Ja dienas pirmās tēmas mērķis bija izcelt problēmas, tad šīs tēmas **mērķis** bija pretējs – mērķis bija parādīt Latvijas pašvaldību labo praksi un mudināt pašvaldības paveikt vēl vairāk. Lai tas, ko pēc savas iniciatīvas, pilnīgi brīvprātīgi paveikuši daudzi Latvijas novadi un pilsētas, iedvesmo pārējos un rosina pašvaldības attīstīt jaunus atbalsta veidus. Lai šī diskusija dod jaunas idejas, kas vēl būtu darāms.

Pašvaldība ir viens no bērnu tiesību aizsardzības subjektiem, tai ir pienākums gādāt par ārpusģimenes aprūpi tiem bērniem, kuriem pastāvīgi vai uz laiku nav savas ģimenes. Bērnu tiesību aizsardzības likums nosaka, ka bērnam, kuram tiek nodrošināta ārpusģimenes aprūpe, jābūt iespējai primāri saņemt aprūpi pie aizbildņa vai audžuģimenē. Tādēļ, lai šādu iespēju bērniem nodrošinātu, pašvaldībai ir jāgādā par aprūpētāju pieejamību, pašvaldībām, sniedzot viņiem atbilstošu atbalstu un palīdzību.

Pašvaldību aptauja parādīja, ka ne visas pašvaldības izprot atbalsta sniegšanas nepieciešamību aizbildņiem un audžuģimenēm, un vairākās pašvaldībās sniegtais palīdzības un pakalpojumu apjoms aprūpētajiem nav pietiekams. Atsevišķu pašvaldību noteiktais regulējums par obligāti izmaksājamiem pabalstiem audžuģimenēm neatbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām par minimālā pabalsta apmēru. Pašvaldību noteiktais pabalsta bērna uzturam audžuģimenē apmērs svārstās no 60 līdz 285 euro mēnesī. Visbiežāk tā apmērs ir no 141-160 euro mēnesī.

Savukārt pabalsta apģērba un mīksta inventāra iegādei vidējais apmērs mēnesī ir no 11 līdz 20 euro mēnesī. Taču 6 novados šī pabalsta apmērs pat mazāks par 10 euro mēnesī.

Vairākās pašvaldībās, izprotot aizbildņu un audžuģimeņu vajadzības, ir noteikušas papildu atbalsta un palīdzības veidus aprūpētajiem: pašvaldības pilnībā vai daļēji sedz ēdināšanas izdevumus izglītības iestādēs, izmaksā pabalstus skolas piederumu iegādei, atbrīvo bērnus no līdzmaksājumiem par interešu izglītību, nodrošina ar transportu, palīdz segt izdevumus par medikamentu, briļļu iegādi, fizioterapiju, nodrošina iespēju saņemt psihologa un citu speciālistu konsultācijas. Tāpat pašvaldības rīko dažādus pasākumus un apsveic bērnus un aprūpētājus svētkos, publiski pateicas aizbildņiem un audžuģimenēm par rūpēm bērnu tiesību nodrošināšanā. Iepazīstināt ar labo praksi bija uzaicināta Liepājas pilsētas un Olaines novada pašvaldība.

Latvijas profesionālo audžuģimeņu biedrības “Terēze” pārstāve no prakses viedokļa pastāstīja, ar kādām problēmām visbiežāk saskaras aizbildņi un audžuģimenes, nodrošinot bērniem, kuri palikuši bez vecāku gādības, aprūpi savā ģimenē. Savukārt Labklājības ministrijas pārstāve iepazīstināja ar nākotnes plāniem saistībā ar gaidāmajām izmaiņām valsts atbalsta sistēmā aizbildņiem un audžuģimenēm.

Prakse liecina, ka pašvaldības vairāk orientējas uz pabalstiem, kas arī ir svarīgi, bet vienlīdz nozīmīgs ir arī cita veida atbalsts – psihologa un citu speciālistu pieejamība aprūpētajiem un bērniem, lai aizbildņi un audžuģimenes varētu pilnvērtīgi veikt savus pienākumus un necietu aprūpes kvalitāte.

Galvenais secinājums – audžuģimenes neaug kā sēnes pēc lietus – jāiegulda darbs un līdzekļi, lai šo aprūpes veidu attīstītu.

5. tēma: Ieslodzīto personu bērnu saskarsme ar vecākiem

Diskusijas mērķis bija aktualizēt bērna saskarsmes tiesību ar saviem ieslodzītajiem vecākiem īstenošanas nozīmi bērnu tiesību aizsardzības kontekstā un rosināt ieslodzījuma vietas, Ieslodzījuma vietu pārvaldi, bērnu namus, aizbildņus, audžuģimenes veicināt bērna saskarsmi ar vecākiem, kas atrodas ieslodzījumā.

Latvijas Soduzpildes kodeksā ir noteikta ieslodzīto satikšanās kārtība ar radniekiem un citām personām, tomēr praksē bērna saskarsmes tiesību īstenošana ir apgrūtināta. Konstatējamās šādas problēmas, ar kurām saskaras ieslodzītās personas un viņu bērni:

- Ieslodzījuma fakta slēpšana;
- Stereotipiski aizspriedumi pret ieslodzītajiem un viņu bērniem;
- Pārāk reta iespēja kontaktēties (īsas telefonsarunas, retas tikšanās);
- Bērna aprūpētāja nevēlēšanās veicināt saskarsmi;
- Radniecības vai kopīgas saimniecības pierādīšana;
- Nepiemērotās tikšanās telpas ieslodzījuma vietās;
- Sociālās palīdzības un atbalsta trūkums;
- Ārvalstnieku iespējas tikt ar saviem bērniem;
- Apcietināto iespējas tikt ar saviem bērniem ilgstoši u.c.

Nozares pārstāvji ir izteikuši priekšlikumus par tiesību normu grozījumiem, kā arī atzinuši, ka ir nepieciešams veikt uzlabojumus ieslodzījuma vietu satikšanas telpās.